

postojeće crkve, juspatronat pojedinih patricijskih obitelji, dvorci kotorskih patricija Buća, Vračen, Pasquali i dr.). Sva navedena poglavlja popraćena su brojnim i detaljnim bilješkama u sklopu kojih je autor nerijetko navodio i veće dijelove arhivskog dokumenta.

Poput brojnih drugih bokeljskih gradova i naselja (od Kotora do Budve), mjesto Lastva prebogato je povijesnom događajnicom i kulturno-umjetničkom baštinom o čijem višestoljetnom kontinuitetu i danas zorno svjedoče još uvijek nedovoljno proučena arhivska vreća. Radi buđenja interesa hrvatske historiografije za ovaj neopravdano zaboravljeni dio istočnojadranskoga priobalja, ponovno objavljivanje knjižice don Ive Stjepčevića može poslužiti kao poticaj. Iako davno napisana, Stjepčevićeva monografija o Lastvi i danas je nezaobilazna literatura za svakog proučavatelja bokeljske povijesti, ali i vrijedan primjer za obradu drugih, povijesnom i kulturnom baštinom jednako tako bogatih naselja diljem bokeljskog zaljeva.

Lovorka ČORALIĆ

Pavao BUTORAC, *Razvitak i ustroj peraške općine*, Biblioteka »Gospa od Škrpjela«, sv. 11, »Gospa od Škrpjela«, Perast, 1998., 322 str.

Kotorski i dubrovački biskup Pavao Butorac (1888.–1966.) poznat je i kao autor brojnih filozofsko-teoloških, književnih i socioloških djela, studija i članaka. Za proučavatelje raznorodnih sastavnica bokeljske povijesti i kulturne baštine, istraživanja i djela Pavla Butorca zasigurno imaju iznimnu uporabnu vrijednost. Autor je više studija o bokeljskoj političkoj povijesti (»Boka Kotorska od najstarijih vremena do Nemanjića«, Split, 1927.; »Boka Kotorska nakon pada Mletačke Republike do Bečkog kongresa 1797.–1815.«, Zagreb, 1938.; »Boka Kotorska prema narodnome pokretu u revolucionarnoj godini 1848.«, Zagreb, 1938. i dr.), o znamenitim osobama i obiteljima (»Zmajevići«, Zagreb, 1928.; »Marko Martinović Peraštanin – učitelj ruskih knezova i bojara u pomorstvu /1663–1716/«, Beograd, 1933. i dr.) i o bokeljskoj kulturnoj baštini (»Gospa od Škrpjela«, Sarajevo, 1928.; »Djela Tripa Kokolje u svetištu Gospe od Škrpjela«, Zagreb, 1934. i dr.).

Butorčev rukopis »Razvitak i ustroj peraške općine« godinama se smatrao izgubljenim. Rukopis je nedavno pronađen te je sada – marom izdavača i priređivača – dostupan istraživačima i proučavateljima bokeljske povijesnice. Autor predgovora (7–8) i priređivač djela je don Branko Sbutega.

Prvi dio knjige naslovljen je »Razvitak peraške općine« (9–93) i sadrži povijesni pregled upravno-administrativnog ustroja Perasta od najstarijih vremena do osamostaljenja grada od kotorske jurisdikcije. Početna poglavlja prve cjeline odnose se na podrijetlo Perasta (ilirsko pleme Pirusti, legenda o nastanku imena Perast) te na vrijednost i uporabljivost povijesnih djela u svezi s drevnom peraškom prošlosti (Ljetopis popa Dukljanina, Mavro Orbini i dr.). U poglavlju o razdoblju vladavine Nemanjića nad Kotorom (od 1186.) Butorac pobija motrišta dijela historiografije koja je Peraštanima pripisivala poseban status u okviru države raških vladara (teorije o 12 peraških bratstava) te naglašava kako se tijekom toga doba Perast nalazio u okviru kotorske općine. Slijedi razmatranje razdoblja 14. stolje-

ća, tijekom kojega su se na prostoru zaljeva ukrštavali politički i strateški interesi kralja Ludovika I. Anžuvina, zetskih knezova Balšića, trebinjskoga gospodara Vojislava, raških vladara i Mletačke Republike. Iz toga doba potječu i prve vijesti o peraškoj brodogradnji, obrtima vezanim za pomorstvo i brodarstvo te o trgovini s drugim gradovima. Posljednjih godina 14. stoljeća Peraštani su se, ponajviše radi oslobađanja od kotorske uprave, u više navrata priklanjali Mlečanima. Godine 1420. Perast se kao dio kotorskog teritorija našao u velikoj državnoj zajednici mletačkih prekomorskih posjeda u sastavu kojih će ostati sve do pada Serenissime 1797. godine. Tijekom 16. stoljeća perašku povijest obilježavaju brojni vojno-pomorski pothvati u službi mletačke ratne mornarice. Godine 1571. Peraštani su se istaknuli u velikoj pomorskoj bitci kod Lepanta te od tada potječe podatak o peraškim zastavnicima (čuvarima admiralskog stijega) na galiji mletačkoga vrhovnog zapovjednika. Važna sastavnica u prošlosti Perasta jest proces postupnog osamostaljenja od kotorske uprave i izgradnja vlastite općine. U sklopu razmatranja ove problematike autor se poglavito bavi ustrojem, djelovanjem i značajem predstavnika gradske vlasti i uprave (kapetana, suci, glavari bratstava, zastavnička četa), kao i postupnom izgradnjom i jačanjem gradsko-patricijata. Navodeći brojne dokaze u prilog (potkrijepljene arhivskom građom), Butorac naglašava da se već od konca 16. stoljeća Perast smatrao neovisnom općinom koju je – kako bi oslabila utjecaj snažnoga kotorskog plemstva – podupirala i mletačka vlast. Podloga usponu Perasta, ali i važan preduvjet upravnom osamostaljenju, zasigurno je gospodarski razvoj i sve snažnija usmjerenost domaćega pučanstva na pomorsku trgovinu diljem Jadrana i Sredozemlja. Jednako tako, iznimnu važnost u pridobivanju naklonosti mletačkoga vrhovništva imale su zasluge peraških ratnika – istaknutih sudionika mletačko-turških pomorskih okršaja na južnom Jadranu tijekom 16. i 17. stoljeća. Peraško junaštvo u borbi s Osmanlijama zorno posvjedočuje i podatak o posjetu hrvatskoga bana Petra Zrinskoga Perastu 1654. godine, kada im je – kao nagrada i znak priznanja za iskazane podvige – uručena sablja optočena draguljima. Važan događaj u cjelokupnom procesu stjecanja neovisnosti Perasta zbio se 1634. godine, kada Kotorani gube patronat nad opatijom sv. Jurja, a Peraštani stječu pravo izbora tamošnjega opata iz redova svojih sugrađana. U završnom razmatranju prvoga dijela knjige autor ukratko sažima razvojni put Perasta od malog naselja u sastavu kotorske gradske općine do samostalnog i gospodarski snažnoga općinskog sjedišta te pojedine etape peraškog upravnog razvoja i ustroja općinske vlasti uspoređuje s nekim bokeljskim (Grbalj, Paštovići) i dalmatinsko-primorskim (Šibenik, Nin, Senj) primjerima.

Drugi dio knjige (»Ustroj peraške općine«, 94–216) započinje opsežnim osvrtom na podrijetlo i razvoj peraškog žiteljstva, jezične osobitosti i utjecaje, etničke i vjerske sastavnice, demografske promjene i dr. Pojedinačno se izdvajaju i opisuju peraška bratstva (Rajković, Šilopi, Smiloević, Šestokrilić, Čizmai, Peroević, Vukašević, Zubaci ili Dentali, Bratica, Stojšić, Studeni i Mioković), njihovi grbovi, spomen u vrelima i sl. Ukazujući potom na službu zastavnika mletačkoga ratnog stijega (od 1571. do 1797. god.), autor naglašava kako je to priznanje mletačke vlasti jedna od najznačajnijih i u historiografiji višestruko isticanih sastavnica peraške povijesti u vrijeme vladavine Republike Sv. Marka. Slijede podrobni osvrti na ulogu, dužnosti i značaj pojedinih nositelja službi u peraškoj općini: kapetana, opata Sv. Jurja, sudaca, predstavnika (glavara) 12 bratstava, zborova i općinskog

vijeća, općinskih dužnosnika, kaštelana, zastavnika, vojvode, gradske straže, prokuratora općine i crkava, zdravstvenog vijeća, guvernera područja te peraških poklisara i konzula u Mlecima i na Istoku. Opisuje se statut grada Perasta, ukazuje na pravni ustroj i djelovanje općinske i sudbene vlasti, kao i na odnose grada s mletačkom upravom i središnjicom. U završnim cjelinama autor ukazuje na važnost gospodarskog razvoja Perasta (poglavito u doba najvećeg prosperiteta pomorstva i trgovine u 17. i 18. st.) te na teritorijalno širenje peraške općine od 17. stoljeća. Knjiga završava osvrtom na Perast u novije doba (od 1797. do 1945.).

Na kraju knjige nalaze se »Bilješke« (217–263), »Dodatak« (»Statut ili ceremonijal peraške općine«, 265–290), »Prilozi« (arhivski dokumenti iz prošlosti Perasta, 291–295), »Kazala imena, lokaliteta i stvari« (297–313), bio-bibliografska bilješka o autoru (315–320) i sadržaj (321–323).

Opsežna monografija Pavla Butorca iznimno je važan doprinos proučavanju povijesti grada Perasta, ali i Boke u cjelini. Činjenica je da istraživanje bokeljske povijesti, ma koliko ona bila privlačan istraživački zadatak, nije tijekom posljednjih pedesetak godina imalo zapaženo mjesto u hrvatskoj historiografiji. Kako to u predgovoru knjige napominje don Branko Sbutega, »na prvi pogled to može čuditi s obzirom na obilje arhivske građe koja je spašena. Kao da između izvora i djela koja su iz njih nastala, stoji obrnuto proporcionalni odnos« ... »Teško je iscrpno objasniti ovaj fenomen, ali on se svakako duguje više političkim okolnostima i svjetovima među kojima se Boka našla, nego beznačajnosti njene povijesti za okolne narode i sudbine« (8). Boka – »nevjesta Jadrana« i granica među granicama, sastavni je dio i hrvatskog povijesno-kulturnoga korpusa i identiteta tijekom prošlih vjekova. Stoga, ukoliko Butorčeva monografija, nastala i sa svrhom spašavanja sjećanja na bokeljski identitet prošlih vremena, potakne na istraživanje pokojega novog pregaoca i zaljubljenika u zaljev hrvatskih svetaca, tada je njezino objavljivanje postiglo dvostruko pozitivan učinak.

Lovorka ČORALIĆ

Đuro VIDMAROVIĆ, *Gradišćanskohrvatske teme II*, Libellus, Crikvenica, 1998., 196 str.

Gradišćanski su Hrvati poznata grana hrvatskoga naroda, koju je povijesni usud (osmanska pustošenja hrvatskih zemalja u 16. stoljeću) udaljio iz matične domovine i koja već više od 450 godina obitava, proživljavajući različita, često nepovoljna, povijesna iskustva, u iseljeništvu u okolnim zemljama – Austriji i Mađarskoj (s manjim ograncima u Češkoj i Slovačkoj). Poslije Prvoga svjetskog rata dotad cjelovito (ugarsko) Gradišće podijeljeno je nametnutom i neprirodnom granicom između Austrije i Mađarske. Manji dio gradišćanskohrvatskih naselja pripao je tada Mađarskoj. O gradišćanskim Hrvatima ima razmjerno mnogo historiografskih i drugih prinosa (N. Benčić, J. Breu, V. Holjevac, T. Jelić, S. Krpan, J. Lončarević, M. Meršić, J. Seedorf, B. Vranješ-Šoljan, F. Tobler, M. Ujević, M. Valentić, Đ. Vidmarović i drugi). Ipak, u većini radova riječ je uglavnom o Hrvatima u današnjoj austrijskoj saveznoj pokrajini Burgenland (oni su najbrojniji i najpoznatiji među